

MENGEJMAREN

AFSLUITING VAN DE VIERDIJKSLUIS TE DUINKERKE
door dijkwerkers uit het Land van Waas. 1584

Duinkerke was op 16 juli 1583 door Farnese heroverd geworden. De haven had erg geleden. De Berchsluis had stand gehouden, door de vernielde Vierdijksluis echter was de zee ingebroken. Voor de herstelling van deze sluis waren geen middelen voorhanden, doch in mei 1584 begon men het gat af te dijken. Door het Hof van Brussel werd sire Lievin Snouck als commissaris van dit belangrijke werk aangesteld.

Op dijkwerkers uit Zeekantig Vlaanderen of Zeeland kon men, wegens de krijgsverrichtingen, geen beroep doen. Het dijkwerk werd toevertrouwd aan een groep « dyckgraven ende andre persoonen uut tlandt van Waes hemlieden dies verstaende ». Voor het handwerk werd een globale som van 1500 gulden van 40 groten 't stuk voorzien.

Uit Bergen (St.-Winoks) en Bergambacht werden de materialen, als zinkrijs, staken, wissien en stenen geleverd.

De kroniekschrijver van Duinkerke (Vlaemsche Kronijk, ed. Piot, p. 642-643), die ooggetuige en misschien boekhouder van de onderneming was, heeft ons een nauwkeurige beschrijving van het dijkwerk nagelaten. Voor de kennis van de vaktermen is zijn tekst niet zonder belang.

De Waasse dijkwerkers logeerden « buutten up den dyck tuschen... t gat (van de Vierdijksluis) ende de Berch-Sluus, in zekere hutten, aen beede de zyden by hemlieden daertoe ghemaect, updat zy nacht ende dach by den wercke mochten wesen ».

Zij begonnen eerst in de grond te werken als het water ten laagste stond « wesende den zelve gront zeer dieppe, smytende (slaande) daerinne groene scherpe tuunstaken (heipalen) met hueten hamers, daer duer vlechtende groen rys, in der manieren van eenen thuun, tselve vast woelende met langhe banden, al ghevlochten van groen wissien, maeckende tselve werck onder zeer breed... ».

Op dit vlechtwerk plaatsten zij « een laghe lanck rys, ende daerup een laghe zware steenen, om tselve werck te doen syncken, werckende zo altyts voorts upwaerts, in der maniere voorseyt, tot theinden van den staken... ».

Daarna sloegen zij in dit grondwerk met hun hamers nog meer nieuwe heipalen « maer latende een gat in de middel van twerck, om twater zynen cours te gheven, zo van hebbe als van vloede ».

Het werk was reeds ver gevorderd toen het door de natuur-elementen bedreigt werd: er stak op « eenen sprynchstroom, een strom van wynde, danof tselve werck in grooten dangiere was

al wech ghedreghen te worden ». De magistraat wist het gevaar af te keren « doende met alder diligentie daerup voeren groote nombre van steenen ».

De dijkwerkers voltooiden dan de afdijking en verwerkten daarbij « groote nombre van clyte ende zoon (zoden), de welcke zy haelden met carretten ende pypegalen (kruiwagens) tussen den zelve dyck ende de Berch-Sluus, ende van ghelycken uut de Hems (schorrelanden ten westen van Duinkerke)... t' Gat dat zy hadden ghelaten in tmiddel van den wercke... om twater zynen cours te gheven, maecten zy altyts nauwer, ende tot dat zy boven commende tselve toesloten ende twater verwonnen... ».

Ten slotte legden zij nog « aen beede zyden jehghens tspelen van den watre al zoon ende clyte, vlack upgaende ende boven groote menichte van eerde ».

Voortaan had de Berchsluis ook het water van de Vierdijksluis te dragen, doch het land had de middelen niet om een nieuwe sluis te bekostigen.

E. N.

KAPERS VERKWISTEN HUN FORTUIN. 1584

Een kleine kaper van Oostende, die voor anker lag ter hoogte van Zuidkote, werd op 28 october 1584 verrast door een krijgsschip uit Duinkerke. Drie man waren aan boord, vijftien andere waren op rooftocht aan wal. Een achtervolging werd ingezet waarbij zeven van de « pyraeten » gedood werden, de andere werden gevangen genomen. Onder hen was een zekere Adriaen Hughessone uit Vlissingen, een kaper van beroep, die fortuin gemaakt had in juni 1572, bij de plundering van een Portugese vloot nadat deze, in het gat van de Wielingen, door een storm was uiteengeslagen. Deze vloot van de hertog Medina Celi was op weg naar Antwerpen met kostbare ladingen specerijen, huiden en metaal, o.m. zilver.

De kroniekschrijver van Duinkerke (Vlaemsche kronyk, ed. Piot, p. 647-648) weet te vertellen dat Hughessone « voor zyn part ende beut de somme van 2400 pond grooten » verdiend had bij die rooverij in de Wielingen. Met zijn « complissen » had hij geleefd gelijk God in Frankrijk. De mannen zaten in de herbergen acht tot tien dagen « zonder uutcommen ». In de taveernen stookten zij vuur « van canneelpypen » om hun kiekens en patrijzen te braden. Met hun geld wisten ze geen weg en lieten voor hun huiskamer een haardstel maken uit fijn zilver: « hanghels, roosters, tanghen ende andere zaecken van fynen zelve ». Zo beschrijft de auteur een verkwisting die hem ongehoord en ontzettend voorkomt. De straf is dan ook niet uitgebleven. De eens zo rijke kaper was nu, twaalf jaar na zijn meevaller in de Wielingen, « zo aerme ende beroyt, dat hy van al dat conquest niet eenen angelot en conste betoonen oft een goet cleet aen zyn vel ».

E. N.

PASTOOR DELBEKE, KERKBOUWER IN SCHOTLAND

Toen ik vier jaar geleden Hectors vertelling over « kozijn Delbeke » in Biekorf (1956, blz. 9-10) gelezen had, was ik benieuwd om te weten waar de plaatsen in Schotland lagen waar Pastoor Delbeke nieuwe kerken had gebouwd.

Ik raadpleegde het « Catholic Directory » van het jaar 1955, maar kon onmogelijk de opgegeven namen *Kirn-Loch* noch *Earlburgh* vinden op de lange lijst parochies van Engeland, Schotland en Wales.

Dan ben ik op verkenning gegaan en heb bevonden dat, ofwel Hector de namen verkeerd heeft uitgesproken, ofwel zijn beluisteraar ze verkeerd heeft verstaan en aangetekend op goed geluk.

Ik kwam terecht bij een van de gewezen pastoors van het derde dorp waar Pastoor Delbeke heeft gestaan, maar die door Hector niet wordt genoemd. Die parochie heet *Shieldmuir* en maakt nu deel uit van het bisdom Motherwell, dat in 1947 opgericht werd.

Die gewezen pastoor van Shieldmuir wist me te verklaren dat Pastoor Delbeke bij de geestelijkheid en de gelovigen van de streek zeer in aanzien stond. Hij schrijft: « Ik heb hem goed gekend en kan u verzekeren dat hij een zeer goed en heilig priester was, nauwgezet in de uitoefening van zijn pastorele en bestuurlijke verplichtingen, bemind door zijn volk en zeer in aanzien bij zijn medepriesters, voor dewelke hij een lichtend voorbeeld was. Hij was jarenlang sekretaris van de Apostolische Vereniging van wereldpriesters, en was tijdens zijn laatste levensdagen tot deken bevorderd.

Hij heeft een schone kerk gebouwd te *Kirkintilloch*, — dit zal wel de parochie zijn die in Hectors vertelling Kirnloch genoemd wordt, — en hij heeft veel bijgedragen tot de volledige bemeubeling van de kerk van Shieldmuir. Hij heeft de eiken lessenaar, de Calvarieberg, een Pieta en de lambrizing van het priesterkoor gekocht bij de firma Beyaert te Brugge. (In die tijd was aldaar ook werkzaam E. H. Arthur Beyaert van Brugge, die eveneens te Kirkintilloch heeft gestaan.) » Tot hier Mgr. Hamilton.

Hier volgt de korte inhoud van het levensbericht uit het « Catholic Directory for Scotland, 1930 ».

Theophilus Delbeke was geboren te Harelbeke op 22 mei 1862. Hij studeerde aan het St.-Amandskollege te Kortrijk, 1876-1883, en ging dan over naar het klein seminarie te Roeselare. Het volgende jaar (1884) kwam hij naar Schotland om zijn priesterstudies voort te zetten in het St.-Pieterscollege te Glasgow, met bestemming voor het aartsbisdom Glasgow... Op 26 juni 1887 werd hij priester gewijd in de katedraal van St.-Andries te Glasgow.

Een korte tijd deed hij dienst in O. L. Vrouwekerk te Glasgow en in St.-Michielskerk te Parkhead. Vervolgens werd hij hulp-priester benoemd te Airdrie. In 1893 werd hij pastoor te *Helens-*

burgh, (door Hector *Earlburgh* genoemd), en in 1901 te Kirkin-tilloch. In 1919 werd hij pastoor te Shieldmuir, waar hij op 25 september 1929 overleed. Hij werd op het St.-Patrickskerkhof te New Stevenston begraven.

De herinnering aan Pastoor Delbeke's leven is die van een ijverige zendeling die heel aan God en het werk van zijn bediening was toegewijd. Om het met de woorden van zijn lijkrede te zeggen: « Hij zwoegde gelijk de Vlamingen kunnen zwoegen, en het was aan zijn reuzenarbeid te wijten dat hij vóór tijd ten grave daalde ».

P. D. S.

ZIEKTEN VEROORZAAKT DOOR PROJECTIELEN

In het kader der verklaringen voor ziekteverschijnselen is een nieuw geluid opgestegen, de zgn. « Projektilerklärung ». Volgens deze opvatting wordt de ziekte veroorzaakt door een concreet voorwerp, dat op het lichaam van mens en dier wordt afgeschoten en erin dringt. Het slachtoffer wordt aldus in een bepaald lichaamsdeel een plotse, hevige pijn gewaar. De projectielen zijn o.a. een pijl, een kogel, een beensplinter, een naald, een varkensborstel of een haar, een kogelvormig huidkluwen, een klein dier, enz... Ze worden gelanceerd door mythische wezens, tovenaars of boze mensen. Om de ziekte te bestrijden komt het erop aan het projectiel te vinden en uit de weg te ruimen, het te vernietigen of te verdrijven. Soms streeft men ernaar het naar zijn afschieter terug te sturen.

Over dit onderwerp verscheen nu de volgende belangrijke studie van LAURI HONKO: *Krankheitsprojekte*. Untersuchungen über eine urtümliche Krankheitserklärung. Helsinki 1959 (FF Communications, n° 178).

De auteur weidt uitvoerig uit over typische projectielziekten: « Geschoss und Flug », « der Stich », « die Pest ». In zijn grondig vergelijkend onderzoek, dat de meest uiteenlopende kulturen ter wereld bestrijkt, betreft hij ook ons land, meer bepaald (steunend op P. Hermant en D. Boomans, *La Médecine populaire*, Brussel 1928) Brabant (« 't schot, het geschot, 't vershot »), Vlaanderen (« Ik ben geschoten van den toveraar ») en in 't bijzonder de gemeente Denderleeuw, werkerrein van A. De Cock (« de pik »). Een uitgebreid register en dito bibliografie besluiten dit zeer oorspronkelijk werk.

W. G.

SCHOENEN AFVEGEN

Op Vraagwinkel hiervoor blz. 160.

Jongens veegden met een zakdoek de schoenen van de voorbijgangers zeggende « Beso la mano ». Dit gebeurde vlug want niemand bleef staan, maar gaf wel een milde penning. Dit zag en hoorde ik in Aken (Duitsland) tijdens het Carnaval in 1906.

L. v. Leuven

SCHULNAAM VAN FELIX DE PACHTERE. 1818

In de jaargang 1818 van de Nieuwe Gazette van Brugge — o.m. in het nummer 628 van dinsdag 17 februari — werden onder de rubriek « Aen den Opsteller » brieven opgenomen, getekend *Jan van der Waerbede*. Uit een eigenhandige nota van Joseph van Huerne (Huisarchief G. de P.) blijkt dat deze naam een schuilnaam was van de drukker Felix De Pachtere (1783-1849), alsdan leraar aan de Bogaardeschool, die een trouw medewerker was aan de Spectateur Belge van priester De Foere.

A. V.

PROVINCIAAL LANDBOUWMUSEUM

In het Nieuwsbulletin (1960, kol. 135-136) van de Kon. Ned. Oudh. Bond staat een bericht over een landbouwschuur die in de hof van Stania State te Oenkerk (Friesland) zopas ingericht is. In deze elektrisch verlichte schuur met leemvloer worden oude boerenrijtuigen, wagens en karren, een weefgetouw en allerlei boerenalaam tentoongesteld. Rond de schuur hoopt men mettertijd ook enkele andere Friese gebouwen over te brengen.

Dit als kennisgeving voor de liefhebbers van een landbouwmuseum van onze streek. Is het plan voor het restaureren en inrichten van de schuur van den Bogaarde te Koksijde nu definitief van de baan? De ligging ware anders zeer goed. En er is daar ook plaats om enkele veroordeelde gebouwtjes een onderkomen te verschaffen. Arnhem in Nederland en Bokrijk bij ons kunnen niet alles redden, wij moeten ook iets doen.

B.

KWADE ZATERDAG. 1530

Biekorf verzamelde de dagen in vlaamse historienamen (1959, 88, 356, 419; 1960, 15-18). Het betreft hier allemaal namen gegeven aan militaire of politieke, oproerige gebeurtenissen.

Op het getuigenis van de zeeuwse kronijkschrijver Smallegange, citeert L. Torfs in « Fastes des Calamités publiques » (1859), p. 291 een *kwade zaterdag*, die voorviel op 5 november 1530, en geen oorlogshistorienaam is.

Op die dag overstroomden vele plaatsen in Vlaanderen (vooral Zeeuws-Vlaanderen) en Nederland. De naam *Kwade Zaterdag* werd lang nadien nog gegeven aan die rampzalige 5 november, vooral in Zeeuws-Vlaanderen, waar de schade het grootst was.

Over de overstroming van deze Kwade Zaterdag, die de bezittingen van de Duinenabdij in Hulsterambacht zeer heeft aangetast, zie Biekorf 1930, 322-325.

L. V. A.

IK MEENDE...

Op Vraagwinkel hiervoor blz. 192

Zegt iemand te Deinze en Leie-opwaarts, tot Waregem, « 'k meende... » en is de geuite mening wat al te verre van het waarschijnlijke, zo luidt het antwoord:

Meende ligt boven Halewijn,
ge moet er gaan,
wilt g'er zijn.

Die vlaamse geestigheid is iets naar de zin van de verbijsterende waarheden van Monsieur de La Palice, die de Fransman *lapalissade* noemt. De Vlaming heeft er zo een toevele.

Om maar bij Meende te blijven, zegt de Gentenaar in 't zelfde geval :

Meende ligt boven Kortrijk
en Petegem boven Deinze :
Ge raadt nu wat da' 'k peinze.

Het voorzetsel *boven* duidt goed op de geografische ligging van Menen tegenover Kortrijk en van Petegem ten overstaan van Deinze.

« Ge raadt nu wat da' 'k peinze » is voor de Gentenaar een oude diepzinnige beschouwing.

Ten eerste werd Petegem, de oude stadskern van Deinze, in het jaar 1469 bij Deinze genaast en verloor het zijn betekenis ten gunste van het kleine Deinze.

Ten slotte heeft de Deinzenaar bij de Gentenaar tot op heden de brutale spotnaam kl. oef van Deinze.

Het besluit ligt vóór de hand : wie ondoordacht maar meent, redeneert verkeerd en is maar een kl. oef van Deinze.

De vraag is nu : wie kent er nog Vlaamse Lapalissaden, of vanzelfsprekende waarheden ? Ze lagen vroeger jaren gruisdikke te rapen in de weerklopper van Snoeck bijv. op 21 juli « zal 't regenen ; is 't hier niet 't is elders », of « als 't niet 'n verandert 't zal alzo blijven ».

G. P. BAERT

EEN LES IN DE BELEEFDHEID

Gusten Hoorelbeke's vrouwe was er erg op gesteld dat heur kinders de beleefdheid onderhielden. Nu, ze waren thuis 'ne keer bezig met pap eten, en der liep een beetje pap langs vaders kin. Een van de jongens die 't gezien had zei : Vader, der hangt pap aan je muile...

Moeder meende, nu of nooit, met heel haar ouderlijk gezag te moeten tussenkomen en horkt ne keer, Juulten, zei ze, als je nog ééne keer durft zeggen muile tegen vaders tote, je krijgt een tegen je smoel dat heel je bekkeneel scheef staat.

Gehoord van P. Hypoliet, Kapucijn.

P. D. S.

DE NAASTE WEG NAAR ROESELARE

Er was 'ne keer 'ne paster die met zijn koetse naar Roeselare wilde rijden. Niet verre van Sleyhaeghe, wist hij niet of hij rechte deure, links of rechts moeste rijden. Daar was 'ne jongen aan 't spelen en de paster vroeg: Ventje, alwaar is 't naaste naar Roeselare? De jongen keek op en wees rechte deure: Ewel, menhere, aldaar is 't naaste, maar, — en hij wees naar links, — als je aldaar rijdt je zult er eer zijn.

De paster peisde in zijn eigen, dat is nu 'ne keer een antwoorde, 'k ga maar de naaste weg pakken. Maar als hij enige honderde meters gereën hadde, zag hij dat de kalsie heel uitgebroken was, — in dien tijd hadden ze nog geen van die plankskes met: « WERKEN » op, om te togen dat er geen doorgang was, — en hij schartte in zijn haar. Hij keerde zijn karre en als hij weer aan Sleyhaeghe kwam, was die jongen daar nog aan 't spelen. Hij peisde, dat is wel een oolijk kereltje, en jongen, zei de paster, is dat nu een maniere van iemand de weg te wijzen?

Ewel, menheere paster, 'k heb je toch gezeid dat je langs die weg eer in Roeselare ging zijn.

Ge zijt wel een oolijk spook, zei de paster, met hoeveel zijt ge thuis?

Zoveel als teljoren, menhere paster.

En hoeveel teljoren hebt ge wel?

Elk de zijne, menhere paster.

Wat moest de brave man nu nog verder vragen? Er was daar geen rechterkant aan te krijgen. Maar omdat de jongen zijn klakke niet afgenomen had, vroeg hij: Ventje, waar staat uw klakke dè?

Ewel, menhere paster, je zijt te beklagen. Als je mijn klakke niet ziet staan, je zult nooit den torre van Roeselare zien staan.

De paster sprong in zijn sieze en « Juj! » zei hij.

— Zo vertelde mijn vader zaliger, geboren in 1853 en overleden in 1909. — Voor varianten van dit grapje, zie Biekorf 1912, 336 en 368.

P. D. S.

ALS DE HEMEL INVALT

Onder « Ghemeene rauwe coelt wel » (Biekorf 1960, blz: 5) staat te lezen: « Als de hemel invalt, we zitten er allemaal onder ». Die spreuk wordt doorgaans aangevuld en afgerond met een slotuitspraak: « ...en al de musschen zijn dood ».

Van mussen gesproken, toen de vliegeschaders tijdens de laatste oorlog met honderden overvlogen van Engeland op weg naar Duitsland om er te gaan plat smijten, zei mij daar een futurist: « Dat gaat nogal wat worden later van tijd met al die vliegmachienen in 't geluchte, daar 'n zal op den duur geen plekke meer zijn voor de musschen ».

G. P. B